

1865

7. marz.

17. Bréf kirkju- og kennslustjórnarinnar til stiptyfirvaldanna á Íslandi, um skyldu kandidata frá prestaskólanum í Reykjavík til að taka ámóti fátæku brauði.

Samkvæmt þegnlegum uppástungum kirkju- og kennslustjórnarinnar hefir hans hátígn konunginum þóknazt 24. f. m.¹ meðal annars allramildilegast að fallast á:

¹) Ástæður fyrir konungsráskurðinum voru þessar:

Samkvæmt konungsbréfum frá 10. maímán. 1737 og 2. desembermán. 1791 höfðu stiptyfirvöldin á Íslandi myndugleika til, þegar enginn sókti um eitthvert af fátæku braudunum, að skylda hvern þann stúdent, sem fengið hafði kennslu borgunarlaust í skólunum á Íslandi og að öðru leyti var hæfur til prestsskapar, til að verða prestur í braudinu, og var honum um leið heitið því, að hann að nokkrum árum liðnum skyldi fremur öðrum koma til greina til að fá betra brauð, ef hann hegðaði sér vel og leysti embættisskyldur sínar af hendi með samvirkusemi. Stiptyfirvöldin hafa líka samkvæmt þessum ákvörðunum áður fyrri nokkrum sinnum skikkað presta í fátæku brauðin, þegar enginn hefir sókt um þau. En eftir að sú breyting var komin á, að ekki mátti lengur veita þeim brauð, sem útskrifuðust úr latinuskólanum, nema því að eins að þeir hefðu gengið undir próf við menntunarstofnun þá handa prestaefnum á Íslandi, sem stofnuð var samkvæmt konungsráskurði frá 7. júnímán. 1811 (prestaskólann), var svo álitid, að ákvarðanir þessar yrðu ekki beinlínis heimfærðar uppá þá, sem útskrifuðust úr prestaskólanum, jafnvel þó þeir hefðu fengið þar kennslu borgunarlaust og styrk úr opinberum sjóði. Á hinn bóginn var reynslan búin að sýna, að við því mátti búast, að ef ekki mátti gjöra neinum að skyldu að verða prestur í fátæku braudunum, mundi svo fara, að margir söfnuðir ef til vill í mörg ár yrðu prestslausir. Af þessum ástæðum var samkvæmt þegnlegum uppástungum dómsmálastjórnarinnar ákveðið í konungsráskurði dags. 17 maímán. 1862, að þeim kandidötum, sem lokið hafa prófi við prestaskólann og notið hafa styrks úr almennum sjóði til menntaidkana sinna við skóla þenna, verði, þegar þörf er á, gjört að skyldu að verða prestar á fátækum braudum á Íslandi, sem enginn sækir um, er hæfilegur sé til að fá þau; en aptur á móti megi þeir eiga von á að koma öðrum fremur til greina til að fá betra brauð, eftir að þeir eru búnir að þjóna fátæku brauði hæfilega langan tíma; en færast þeir undan að þiggja slík brauð, borgi þeir tafarlaust aptur styrk þann, er þeir hafa fengið.

að aftekin sé skylda sú, er með konungsbréfum 10. maímán. 1737 og 2. desembermán. 1791 og konungsúrskurði 17. maí-

1865.
7. marz.

Til alþingis þess, er haldið var árið 1863, kom bænarskrá frá fundi í Múlasýslu um, að því væri til leiðar komið, að breyting væri gjörð á ákvörðunum þessum. Eftir að alþingi hafði farið með málið á lögboðinn hátt, sendi það konungi þegnlega bænarskrá og bað í henni um:

1. að konungsúrskurður 17. maímán. 1862, og öll hin eldri lög um skikkunarvald stiptsýfirvaldanna til prestakalla, yrðu úr lögum numin;
2. að stiptsýfirvöldin í þess stað mættu fá vald til að heita þeim, sem hafa rétt til prestsskapar, og vilja gjörast prestar í þeim rýrðarbrauðum landsins, er enginn sækir um, og skuldbinda sig til að þjóna þar í 3 ár, forgöngurétti fyrir öllum öðrum til hvers þess meðalbrauðs, sem eftir hinu nýja brauðamati hefir í árlegar tekjur 300—450 rdl., og sem að þeim tíma liðnum fyrst losnar og þeir sækja um, ef þeir vítalaust hafa staðið í stöðu sinni, og
3. að þessa fyrirheits sé með berum orðum getið í veitingarbréfinu.

Bænarskrá þessi frá alþingi er prentuð í alþingistiðindunum 1863. I, 226—231.

Konungsfulltrúi hefir ekki þókt geta lagt með því, að bæn alþingis sé veitt, af því hann álitur ekki mótbáru þær, sem komið hefir verið með á móti konungsúrskurðinum frá 17. maímán. 1862, eins þýðingarmiklar eins og alþingi. Í sömu stefnu fer álitsskjal, sem fengið hefir verið frá stiptsýfirvöldunum um þetta mál; en þar er þó jafnframt berlega tekið fram, að það væri mjög æskilegt, ef komið yrði hjá að heita valdi því, sem stiptsýfirvöldunum hefir verið veitt í konungsúrskurði þessum, og að svo virðist, sem nú sé komin nokkur breyting á í tilliti til prestsefnanna, frá því sem var fyrir nokkrum árum síðan, þar sem lærisveinar í latínuskólanum séu talsvert að fjölga, en af því leiði aptur, að kandidatarinn frá prestaskólanum muni fjölga eptirleiðis, því að ætla megi, að allur þorrinn af þeim, sem útskrifast úr latínuskólanum, muni ganga á prestaskólann, og að þá megi telja vist, að nokkrir kandidatar að minnsta kosti muni sækja um fátæku brauðin til þess að komast í fasta stöðu, einkum þegar þeir megi eiga von á að fá bráðlega betra brauð.

Í skýrslu dómsmálastjórnarinnar um málið, þá er það var lagt fyrir konung, segir, að stjórnarráðið sé á sama máli og kon-

1865.
7. marz.

mán. 1862 er lögð á herðar sumpart þeim, er útskrifast úr hinum lærða skóla á Íslandi, og sumpart þeim, er útlærðir

ungsfulltrúi og stiptsyfirvöldin um það, að mótmæli alþingis gegn ákvörðuninum í konungsúrskurðinum frá 17. maímán. 1862 séu í mörgu tilliti ástæðulaus, og að sérilagi megi segja það um þá mótbáru alþingis, að ákvarðanir þessar komi í bága við konungsúrskurð frá 30. júlímán. 1850 um hlutfallið milli kandidata í gúðfræði frá háskólanum og kandidata frá prestaskólanum, því að það er vitaskuld, að þessu hlutfalli er óraskað eptir sem áður, þegar þeir sækja hverir á móti öðrum um brauð. Samt sem áður áleit dómsmálastjórnin vera ástæðu til að fallast á uppástungu alþingis í öllum adalatriðum hennar, og stjórnarráðið gat þá þess, að því yrði ekki neitað, að það liti illa út að beita nauðungarvaldi til að veita brauð, jafnvel þó að svo megi segja, eptir því sem fyrir er skipað um málefni þetta í konungsúrskurðinum frá 17. maímán. 1862, að þeir, sem skikka má, hafi með nokkurskonar samningi skuldbundið sig til að þjóna braudunum. Stiptsyfirvöldin hafa þess vegna á seinni árum aldrei varla beitt skikkunarvaldi sínu, og eins mundi að líkindum fara eptirleidis, einkum af því hversu illa mælist fyrir því. Ef að þarómóti er farið að eptir uppástungu alþingis, má koma hinu sama til leiðar, en án þess beitt sé neinu nauðungarvaldi, og það er einmitt adalkostur uppástungunnar. Að vísu má með góðum rökum finna það að uppástungu alþingis, að þegar gefið er skilmálalaust fyrirheit, eins og hún fer fram á, hafa þeir, sem veita eiga brauðin, ekki nógu frjálssar hendur til að kjósa þann, sem í hvert skipti er mælegastur til að fá brauð það, sem veita á, og það er líka sá anmarki við uppástunguna, að á þenna hátt verður svo opt presta-skipti á fátæku braudunum. En það er þó adgæzluvert, að meiri anmarkar hafa verið á því skipulagi, sem verið hefir hingaðil, þar sem ekki hefir verið nema um tvennt að gjöra, annadhvort að láta fátæku brauðin vera prestslaus, eða að veita þau mönnum, sem eru miður hæfir eða jafnvel öldungis óhæfir til prestsskappar.

Um það atriði, hvornig koma atti fyrir ráðstöfun þeirri, sem alþingi hafði stungið uppá, gat dómsmálastjórnin þess, að þar sem sagt er í bænarskrá alþingis, að það sé vitaskuld, að þegar fátækt brauð losni, eigi undireins að kunngjöra það með hinu umtalaða fyrirheiti um betra brauð eptir að hafa þjónað því í þrjú ár, þá er gjört ráð fyrir, að ákveðið sé fyrirfram, hvaða brauð eigi að veita á þenna hátt, en um það hefir ekki verið komið með neina uppástungu, enda virðist ekki vera hagfelt að

1865.

7. marz.

eru frá prestaskólanum í Reykjavík, til að taka við brauðum á Íslandi í vissum tilfellum; en að stiptsyfirvöldunum á Íslandi þar á móti sé veitt vald til þess, þegar brauð losnar og það hefir kunngjört verið í lögákveðinn tíma, án þess nokkur hafi um það sókt, sem til þess væri hæfur, að heita því, um leið og kunngjört er á ný, að brauðið sé laust, að sá, sem brauðið verði veitt, megi, þegar hann sé búinn að þjóna því sómasamlega í þrjú ár, eiga von á að hafa forgöngurétt fyrir öðrum til hins fyrsta brauðs, er hann sækir um, ef

hafa þá aðferð, þaræð ekki verður vitað með vissu fyrirfram, hvort nokkur muni sækja um brauð eða ekki, jafnvel þó að það sé fátækt brauð, því það er ekki einasta komið undir gæðum brauðsins sjálfs, heldur líka því, hversu mörg prestsefni eru til í hvert skipti. Það er þessvegna ekki fyrir en búið er að kunngjöra, að brauðið sé laust, að menn geta vitað, hvort nokkur vill sækja um það, og þegar þá sú raunin hefir orðið á, að enginn sækir um það, má hafa þá aðferð til að fá prest þangað, sem alþingi hefir stungið uppá; ber þá að kunngjöra á ný, að brauðið sé óveitt og bæta hinu umgetna fyrirheiti við; en þó áleit dómsmálastjórnin að fyrirheitið ætti að vera því skilyrði bundið, að sá, sem hlut á að máli, hefði þjónað brauðinu sómasamlega í 3 ár en ekki að eins vítalaust, eins og komið er að orði í uppástungu alþingis

Að síðustu gat dómsmálastjórnin þess, að sér virtist ekki eiga að fallast á hið þriðja niðurlagsatriði í bænarskrá alþingis, því að hvorki væri nein þörf á þessu, og það ætti heldur ekki vel við, að fyrirheitsins sé getið með berum orðum í veitingarbréfinu, þar sem það er lesið upp fyrir söfnuðinum frá prédikunarstólnum, og við væri að búast að söfnuðinum mundi ekki gjást vel að þesskonar fyrirheiti, en að aptur á móti væri nóg að þess væri getið í bréfinu, þá er prestinum væri tilkynnt veitingin; enda áleit dómsmálastjórnin marklausa þá ástæðu, sem þingið hafði tilfært fyrir þessari uppástungu, það er að segja, að svo kynni að fara, að nýr stiptamtáður álitu ekki fyrirheitið skuldbindandi fyrir sig, ef það að eins stæði í tilkynningarbréfinu, sem biskup skrifar einsamall undir, því að það er vitaskuld, að fyrirheit, sem konungur hefir leyft að gefið sé, og kunngjört er með uppfestri auglýsingu, er skuldbindandi fyrir alla, sem hlut eiga að máli, hvort sem þeim, sem það á að vera til góðs, er gefið það til vitundar í veitingarbréfinu, sem stiptsyfirvöldin gefa út, eða í bréfi frá biskupi.

1865.

7. marz.

tekjur þess brauðs séu eigi hærri en 450 rdl. eptir brauðamatsgjörðinni frá 1853, og ef enginn sækir um brauðið, eptir að kunngjört hefir verið á ný, að það sé laust, þá skuli stiptsyfirvöldunum þar að auki falið að fá sérstaklega einhvern mann, er hæfur sé til prestsskapar, til að sækja um embættið með þeim kjörum, er nú var sagt.

Þessi konungsúrskurður skal yður kunngjörður, herra stiptamtmaður, og yður, herra biskup, yður til leiðbeiningar og til þess að þér auglýsið hann.

9. marz.

18. Bréf dómsmálastjórnarinnar til amtmannsins yfir norður- og austurumdæminu, um styrk handa Íslendingi til að stunda dýralæknisfræði.

Í bænarskrá, er fylgir með bræfi þessu ásamt 3 fylgiskjölum, hefir Snorri Jónsson frá Papey í Suðurmúla sýslu sókt um að fá árlegan styrk, 350 rdl. að upphæð, til þess að geta numið dýralæknisfræði við dýralækninga- og landbúnaðarháskólann hér í bænum; hefir hann í janúarmánuði þ. á. aflokið hinu fyrirskipaða undirbúningsprófi við háskólann, og er áform hans seinna meir að hverfa aptur til átt Haga sinna og fást þar við dýralækningar.

Með því að greiða ætti styrk þenna úr jafnaðarsjóði norður- og austurumdæmisins, eins og vikið er á í bænarskránni, þar sem vísað er til bréfs dómsmálastjórnarinnar, dags. 23. janúar-mán. 1858¹⁾, og dómsmálastjórnin, samkvæmt því sem tekið er fram í bræfi því, er nú var nefnt, hlýtur að álíta það mjög æskilegt, ef beiðandinn yrði styrktur til þess að nema dýralæknisfræði, eruð þér, herra amtmaður, beðnir um að skýra frá, hvort nokkuð sé því til fyrirstöðu, að honum sé veittur styrkur sá, sem hann hefir sókt um, úr jafnaðarsjóði norður- og austurumdæmisins.

1) Smbr. Tíðindi um stjórnarmálefni Íslands I., 206.